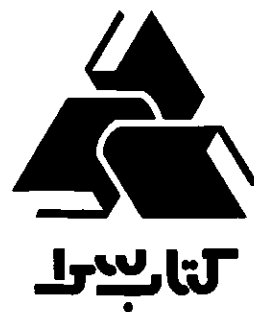

آن روزگاران

تهران

یادمانده‌ها و سیاه قلم‌های

خسرو خورشیدی

فهرست برگه

سرشناسه : خورشیدی، خسرو، ۱۳۱۱.
عنوان و نام پدیدآور : آن روزگاران، تهران / یادمانده‌ها و سیاه قلم‌های
خسرو خورشیدی.
مشخصات نشر : تهران: کتاب‌سرا، ۱۳۹۱.
مشخصات ظاهری : [20 + ۳۷۶ ص] مصور.
شابک : 978-964-5506-11-5 .
وضعیت فهرست نویسی: فیپا.
موضوع : خورشیدی، خسرو، ۱۳۱۱ -- خاطرات.
موضوع : طراحی.
موضوع : صحنه‌پردازان -- ایران.
موضوع : تهران -- تاریخ -- قرن ۱۴ -- مصور.
موضوع : تهران -- ساختمان‌ها -- مصور.
رده‌بندی کنگره : ۱۳۹۱ / خ ۹۲۸ / ۱ / ۷۴۱ / ۲
رده‌بندی دیویی : ۷۴۱ / ۲
شماره کتابخانه ملی : ۲۷۰۱۳۹۶

آن روزگاران، تهران
نویسنده و نقاش: خسرو (ابوالقاسم) خورشیدی
بازنویسی: فرید مرادی
چاپ اول: ۱۳۹۱

حروف نگاری و صفحه آرایی: فریبا محبی
طراحی جلد و گرافیک: آزاده عسگری
خط روی جلد از: جلیل رسولی
چاپخانه: اتاق چاپ
عکس از: استودیو لورکا - اصغر دانشپور
صحافی: طرفه
تیراژ: ۱۱۰۰ جلد
ش.ا.ب.ک.: ۵-۱۱-۵۵۰۶-۹۶۴-۹۷۸
ISBN: 978-964-5506-11-5

دفتر و نمایشگاه شرکت کتاب‌سرا
خیابان خالداسلامبولی (وزرا)، کوچه ششم، کوی دلافرز، شماره ۱۷، تهران
کد پستی: ۱۵۱۱۷۳۸۹۵۳، ساختمان کتاب‌سرا
تلفن: ۸۸۷۱ ۶۱۰۴ - ۸۸۷۱ ۷۶۳۶ - ۸۸۷۱ ۲۴۷۹
فکس: ۸۸۷۱ ۷۸۱۹، صندوق پستی: ۱۵۸۷۵-۸۴۸۶
E-mail: KETABSARA@KETABSARA.ORG
Site: WWW.KETABSARA.IR

قیمت ۵۵۰,۰۰۰ ریال

فهرست مطالب

۵	پیش‌گفتار	۸۸	محله پامنار
۷	زندگینامه و آثار خسرو خورشیدی	۹۰	ساعت مشیرالسلطنه
۱۳	مقدمه	۹۴	پاساژ رزاق منش
۱۷	فرهنگ عمومی	۹۶	استخر رامسر (دهه ۱۳۲۰)
۱۸	دوره گردهای کوچه و محله‌های تهران	۹۸	شمیران دیروز و امروز
۲۰	شهرفرنگی	۱۰۰	دو نما از شمیران دیروز و امروز
۲۲	پرده خوانی	۱۰۲	خیابان منوچهری
۲۴	مارگیری	۱۰۴	خیابان چراغ برق (امیرکبیر)
۲۶	تابستان‌های گرم و مطبوع تهران هزار و سیصد و بیست	۱۰۶	بازار میوه و تره‌بار تهران (میدان امین‌السلطان)
۲۸	سقاخانه	۱۰۸	بازار امین‌السلطان
۳۰	حمام در تهران	۱۱۰	خیابان عین‌الدوله و چهار راه آب سردار
۳۲	حمامی در چهار راه حسن آباد	۱۱۲	گذر وزیر دفتر
۳۴	خواب در پشت بام در دهه بیست	۱۱۴	محله‌هایی در تهران دیروز
۳۶	کیوتر بازار	۱۱۸	ورزشگاه امجدیه
۳۸	مغازه صمد آجیل فروش	۱۲۰	میدان جلالیه
۴۰	ییلاقات تهران (در سال ۱۳۲۲)	۱۲۲	نمایی از خیابان لاله‌زار
۴۲	قهوه‌خانه (سال ۱۳۲۲)	۱۲۴	نمایی دیگر از لاله‌زار
۴۴	علی نظر (در سال ۱۳۲۵)	۱۲۶	میدان مخبرالدوله
۴۶	مهمانی در زمستان ۱۳۱۸	۱۲۸	خیابان استانبول
۴۸	عروسی	۱۳۱	خاطره‌های مذهبی
۵۰	نگارخانه مانی (در سال ۱۳۲۶)	۱۳۲	خاطره‌های مذهبی
۵۲	تفریحات و ورزش‌های جدید	۱۳۴	مقبره آقا شیخ هادی
۵۴	کیوسک خیابان نادری (در سال ۱۳۲۳)	۱۳۶	شاهزاده عبدالعظیم و تصاویر مربوط به آن
۵۶	فروشگاه پیرایش در خیابان لاله‌زار (در سال ۱۳۱۴)	۱۴۲	قطار دودی
۵۸	فروشگاه فردوسی	۱۴۴	بازار شاه عبدالعظیم
۶۰	فروشگاه میکی ماست و B.B. Taxi	۱۴۸	مساجد
۶۲	صفحه‌فروشی جمشید خان	۱۵۰	مسجد هدایت در خیابان استانبول
۶۴	مغازه شکار عدد	۱۵۲	مسجد آقا شیخ عبدالنبی
۶۶	کتابفروشی	۱۵۴	حسینیه‌ها
۶۸	کلاه‌فروشی محمدزاده (در سال ۱۳۳۰)	۱۵۸	مقایسه دو بنای مذهبی
۷۰	مغازه تعمیر وسایل موسیقی	۱۶۰	امامزاده قاسم
۷۲	واکسی	۱۶۳	مدارس تهران
۷۵	خیابان‌ها، محله‌ها و برخی بناهای تهران	۱۶۴	مدارس تهران
۷۶	خیابان قوام‌السلطنه (سی تیر کنونی)	۱۶۴	محله باغ پسته یک و دبستان پروین اعتصامی
۷۸	میدان فردوسی	۱۶۶	کودکستان پهلوی (باغچه بان)
۸۰	بازار تهران	۱۶۸	دبستانی در ظهیرالاسلام
۸۲	سر پل تجریش	۱۷۰	دبستان عفتیه
۸۴	محله عودلاجان و دیگر محلات قدیمی تهران	۱۷۲	باز هم مدرسه عفتیه
		۱۷۴	دبستان و دبیرستان نذر
		۱۷۶	تصویر دوم از مدرسه بدر

۲۷۴	تئاتر فردوسی
۲۷۶	تئاتر سعدی
۲۷۸	تئاتر آناهیتا
۲۸۰	تئاتر ایران

۲۸۳	☐ سینماهای تهران
۲۸۴	عکاسی ساکو
۲۸۶	سینما همای
۲۸۸	سینما دیده بان (مایاک)
۲۹۲	سینما البرز
۲۹۶	سالن تابستانی سینما البرز
۲۹۸	سینما رکس
۳۰۰	سالن انتظار سینما رکس
۳۰۲	سینما ایران
۳۰۶	سینما تهران
۳۰۸	سالن سینما پالاس
۳۱۰	سینما تابستانی ری
۳۱۴	سینمای ری و سرنوشت آن
۳۱۶	سینما ستاره در ضلع جنوبی خیابان استانبول
۳۱۸	سینما پارک
۳۲۰	سینما کریستال
۳۲۲	سینما متروپل
۳۲۶	سینما دیانا
۳۲۸	سینما دنیا، قنادی نوشین و عکاسی باخ
۳۳۰	سینما پارس
۳۳۲	سالن انتظار سینما پارس
۳۳۴	سینما ملی و کوچه سینما ملی
۳۳۶	کوچه ملی و تئاتر فردوسی
۳۳۸	سینما تمدن
۳۴۰	فیلم دیدن در سینما تمدن
۳۴۲	سینما فلور
۳۴۴	سینما سچه
۳۴۶	سینما مین
۳۴۸	سالن تابستانی سینما مین
۳۵۰	سینما جهان
۳۵۲	سینما نو
۳۵۴	سینما بهار (سر پل تجریش)
۳۵۶	فضای اطراف سینما بهار
۳۵۸	خیابان و سینما سیروس
۳۶۰	درایوین سینما و نام چند سینمای دیگر

۳۶۳	☐ سفارت خانه ها
۳۶۴	نمایی از برخی بناهای سفارت خانه ها در تهران

۳۷۶	☐ کلام آخر
-----	-------------------

I - XX	☐ بخش انگلیسی
--------	----------------------

۱۷۸	دایی فالوده فروش و بازارچه سر تخت
۱۸۰	باز هم دبیرستان های تهران
۱۸۰	کلاس سنگی
۱۸۲	یادی از برخی ساختمان ها

۱۸۹	☐ کافه ها، قنادی های تهران
۱۹۰	قنادی حاج علی اکبر
۱۹۲	بستنی اکبر مشدی
۱۹۴	کافه قنادی معیلی
۱۹۶	کافه قنادی لاله زار
۱۹۸	کافه قنادی فرد لاله زار
۲۰۰	کافه قنادی فیروز
۲۰۲	کافه قنادی شیرین
۲۰۴	کافه قنادی فردوسی
۲۰۶	کافه پاتوقی فردوسی
۲۰۸	قهوه فروشی آیتا
۲۱۲	قهوه خانه مصطفی پایان

۲۱۵	☐ رستوران های تهران
۲۱۶	چلو خورشتی های تهران
۲۱۸	لقانطه، سالن تابستانی
۲۲۰	سالن زمستانی لقانطه
۲۲۲	کافه رستوران باغ شهرداری (کافه بلدیه)
۲۲۴	گاردن پارٹی در کافه شهرداری
۲۲۶	کافه پارس
۲۲۸	هتل پالاس (سالن غذاخوری)
۲۳۰	تراس هتل پالاس
۲۳۲	چلوکباب نایب (بازار)
۲۳۴	چلوکباب شمشیری
۲۳۶	کافه رستوران کرامت
۲۳۸	هتل و کافه رستوران نادری (فضای تابستانی)
۲۴۰	باغ کافه نادری
۲۴۲	رستوران ادب
۲۴۴	نمای خارجی و داخلی رستوران ادب
۲۴۶	کافه رستوران باغ شمیران
۲۴۸	کافه رستوران باستانی
۲۵۰	

۲۵۳	☐ تماشاخانه های تهران
۲۵۴	سالن زمستانی تماشاخانه تهران
۲۵۶	آنچه از نمایش در تماشاخانه تهران به یاد دارم
۲۶۰	تئاتر کشور (سالن تابستانی)
۲۶۲	یادآوری خاطره ای از تئاتر کشور
۲۶۴	تئاتر جامعه باربد
۲۶۶	تئاتر هنر
۲۶۸	تئاتر هنر (سالن تابستانی)
۲۷۰	تئاتر صادق پور
۲۷۲	تئاتر فرهنگ

پیش‌گفتار

در سال ۱۳۷۰ که وارد دانشکده هنرهای زیبای دانشگاه تهران شدم، استاد خسرو خورشیدی هنوز در آمریکا به سر می‌برد. بدین ترتیب افتخار شاگردی ایشان را پیدا نکردم. با این حال وقتی سال‌ها پس از فارغ‌التحصیلی، دوباره به دانشگاه تهران بازگشتم و کار خود را به عنوان عضو هیئت علمی گروه هنرهای نمایش پردیس هنرهای زیبا آغاز کردم، افتخار دستیاری در کلاس‌های استاد نصیبم شد. کلاس‌هایی که هنوز هم پس از چند سال، خود را در آن دانشجویی تازه‌کار احساس کرده، گه‌گاه امور اداره کلاس را فراموش می‌کنم و خود را به دست تجارب ارزشمند استاد می‌سپارم. باید اعتراف کنم هر کلمه خورشیدی و هر خطی که بر کاغذ می‌کشد کلاس درس بر باری است که به فرد می‌آموزد و بر غنای بینش طراحی صحنه او می‌افزاید. تنها باید با او همراه شد و خود را به دست نسیم مهربانی و سخاوت استادی وی سپرد.

در همین کلاس‌ها بود که فکری در ذهنم جرقه زد. اینکه تجربیات و دانش استاد خورشیدی، بدون شک از پیشینه و سابقه‌ای سخت محکم و اصیل ریشه گرفته است. پیشینه‌ای که شناخت کافی و کامل آن می‌تواند رهگشای بسیاری از دانشجویان و علاقمندان به عرصه طراحی صحنه تئاتر، تلویزیون و سینما باشد. به جرأت می‌توان گفت هنرمندی چون خسرو خورشیدی در تاریخ هنر معاصر کشور ما اگر نگوییم بی‌نظیر کم‌نظیر است. وی در جوانی راهی ایتالیا شد و پس از گذراندن تحصیلات عالی در آکادمی هنرهای زیبای رم وارد فعالیت‌های حرفه‌ای تئاتر و طراحی صحنه شد. با بزرگانی همانند فرانکو زفیرلی کار کرد و چندی بعد با سفر به ایالات متحده، طراح ثابت و مدیر هنری اپرای ویرجینیای

شمالی شد. این در حالی بود که وی با بازگشت به کشور در دهه پنجاه شمسی در دانشکده هنرهای دراماتیک آن روز و دانشکده سینما و تئاتر امروز، گرایش طراحی صحنه را بنیان نهاد و مبادرت به تربیت علمی دانشجویان طراحی صحنه کرد. در عرصه فعالیت‌های اجرایی نیز نقش استاد را به هیچ وجه نمی‌توان انکار کرد. در فعالیت‌های حرفه‌ای او دو نقطه درخشان بر جای مانده است. دو کانون پر نور که در آسمان آثار وی بیش از دیگر کارها خودنمایی می‌کنند. در اوایل دهه شصت وی طراحی صحنه سریال تلویزیونی سربداران را بر عهده گرفت. سریالی که به گفته محمدعلی نجفی کارگردان آن و بسیاری دیگر از صاحب‌نظران و منتقدان، انقلابی در تاریخ طراحی صحنه تلویزیون ایران پدید آورد. مدتی بعد در میانه دهه هفتاد شمسی، استاد بزرگ‌ترین و اعجاب‌برانگیزترین طراحی صحنه تئاتر ایران را با پروژه بینوایان به کارگردانی بهروز غریب‌پور رقم زد. اثری که امروز بیش از هر چیز دیگر صحنه پردازی آن به یاد مانده است.

آنچه مسلم است خورشیدی را می‌توان استادی همیشگی و جاودان لقب داد. پدر طراحی صحنه و دانشگاهی ایران که تقریباً طراحی صحنه دانشگاه دیده‌ای را نمی‌توانید بیابید که در زمانی دور یا نزدیک شاگرد وی نبوده است.

تمام این‌ها باعث شد تا فکر جمع‌آوری خاطرات و تجارب استاد برای من جدی شود. موضوع را با ایشان در میان نهادم که با استقبالشان روبرو شد. نه از آن جهت که ایشان میلی به مکتوب شدن حوادث و وقایع زندگیشان داشتند، بلکه آن را زمینه‌ای برای انتقال تجربیات خود به نسل جوان ارزیابی می‌کردند. نخستین نشست در منزل استاد برگزار شد.

صحبت‌مان را از دوران کودکی و خانه پدری آغاز کردیم و آرام آرام با رسیدن به فصل نوجوانی و جوانی، خود را در کوچه پس‌کوچه‌های تهران قدیم و لاله‌زار یافتیم. لاله‌زار از منظر استاد و از لابلای خاطرات ایشان آنقدر جذاب و حیرت‌انگیز بود که تصمیم گرفتیم فصلی جداگانه را به آن اختصاص دهیم. با این حال کار به همین جا خاتمه نیافت. در یکی از این نشست‌ها استاد طرحی قلمی را به من نشان داد که دورنمایی از لاله‌زار آن روزها را نشان می‌داد. طرح به قدری گویا و به حدی جذاب بود که ناگهان خود را در میان هیاهوی شیرین آن سال‌ها یافتیم. از استاد پرسیدم این طرح را از کجا آورده‌اند؟ و ایشان پاسخ دادند: آنقدر گفت و گویمان من را هیجان زده و مشتاق کرد که تصمیم گرفتم هر چه از لاله‌زار را در خاطر دارم طراحی کنم. از این بهتر نمی‌شد. ایده‌ای تازه از راه رسیده بود. از استاد خواهش کردم باقی جلوه‌های معماری و مناظر شهری آن سال‌ها را طراحی کند. از سینماها و تئاترهای لاله‌زار گرفته تا فروشگاه‌ها، کافه‌ها و... کار به سرعت شتاب گرفت. انرژی استاد روز به روز افزون می‌شد و هر بار طرح‌های تازه‌ای در برابرم قرار می‌گرفت. کمی که گذشت از خیابان لاله‌زار بیرون آمدیم و استاد اماکن دیگری را نیز به دایره اسکیس‌ها و طرح‌های خود وارد کرد. حالا دیگر قریب به یک صد طرح مختلف از جای جای تهران قدیم در اختیار داشتیم. با فرا رسیدن نوروز از ایشان خواستم در یکی از روزهای تعطیل با یکدیگر همپا شده و گشتی در خیابان لاله‌زار و اطراف آن بزنیم. این اتفاق افتاد و در یکی از روزهای تعطیل نوروز هشتاد و نه، استاد خورشیدی گوشه‌گوشه لاله‌زار را با خاطرات شیرین آن روزها برایم زنده کرد. خاطراتی که در کنار طرح‌های ایشان می‌توانست مجموعه‌ای ارزشمند به شمار آید.

تصمیم گرفتیم در گام نخست و پیش از انتشار کتاب زندگی ایشان، کتابی حاوی طرح‌های تهران قدیم و خاطرات مربوط به آنها را چاپ کرده و در اختیار علاقمندان قرار دهیم.

علاقه‌مندانی که تصور می‌کنم طیف‌ها و اقشار گوناگونی را شامل شوند. چه کسانی که آن سال‌ها را با پوست و خون خود لمس کرده‌اند و چه جوانان نسل جدیدی که گذشته را همچون معمایی سر به مهر می‌دانند.

این کتاب می‌تواند برای طراحان صحنه سینما، تلویزیون و تئاتر کشورمان نیز اهمیت خاصی داشته باشد. بدون شک هیچ منبع تصویری تا این حد دقیق و گویا از تهران قدیم (تاکنون) منتشر نشده است. حافظه تصویری استاد آن قدر دقیق و موشکافانه عمل کرده است که کمتر می‌توان شبهه‌ای در زمینه استنادات پیشینی به این مناظر وارد ساخت.

در پایان تصور می‌کنم این مجموعه در میان منابع تصویری و از اماکن فرهنگی و تفریحی تهران قدیم جایگاه منحصر به فردی داشته باشد. چه از آن جهت که بناها و ساختمان‌های قدیمی تهران را مجدداً به تصویر کشیده و آنها را احیاء کرده است و چه از آن روی که دستان هنرمندی همچون خسرو خورشیدی مبادرت به خلق و بازنمایی آنها کرده است. شاید امروز بتوان ادعا کرد لاله‌زار به مدد استاد دوباره نفس می‌کشد.

پیام فروتن

پائیز ۱۳۸۹

زندگینامه و آثار خسرو خورشیدی

تحصیلی دانشگاهی در ایران می‌باشد. وی از سال تحصیلی ۵۱-۱۳۵۰ در دانشکده هنرهای زیبای دانشگاه تهران نیز تدریس رشته طراحی صحنه را بر عهده داشته و هم اکنون نیز این همکاری ادامه دارد. در تاریخ ۱۳۸۷/۹/۲۰ از طرف رئیس پردیس هنرهای زیبا دانشگاه تهران، دکتر سید محسن حبیبی و رئیس دانشکده هنرهای نمایش و موسیقی پردیس هنرهای زیبا، دکتر محمد قهرمانی و مدیر گروه هنرهای نمایشی دکتر ناصر آقایی و دیگر اساتید گروه هنرهای نمایشی روز پنجم آذر ماه (روز تولد خسرو خورشیدی) را روز طراحی صحنه نام نهادند.

خورشیدی در سال ۵۸-۱۳۵۷ به دعوت اپرای متروپولیتن نیویورک و جهت مطالعات دانشگاهی به آمریکا رفت و در اپرای متروپولیتن نیویورک و گندنی سنتر و دیگر مراکز هنری نیویورک و واشنگتن در کنار بزرگان اپرای نیویورک مانند مینگ چولی، دیوید رابا، استانی کامپلو و دیگر بزرگان و معماران آن دیار به همکاری پرداخت و پس از برگشت به کشور در بهار سال ۱۳۵۸ به تدریس و همکاری‌های هنری خود ادامه داده و بالاخره پس از سال‌ها امکان اجرای نخستین تجربه سینمایی برای او فراهم شد. خورشیدی طراحی صحنه یکی از برجسته‌ترین سریال‌های تلویزیون ایران را عهده‌دار شد: سریال سربداران به کارگردانی مهندس محمدعلی نجفی (۶۲-۱۳۶۰).

خورشیدی در اوایل سال ۱۳۶۳ بار دیگر با دعوت اپرای متروپولیتن نیویورک به آمریکا عزیمت کرد و به تجربیات بسیار

متولد ۱۳۱۱ در همدان، پدرش میرزا شفیع از نخستین فارغ‌التحصیلان مدرسه عالی دارالفنون در دوره قاجار بوده است. وی پس از انجام تحصیلات عالیه در آکادمی هنرهای زیبای رم در رشته‌های طراحی و معماری صحنه و سپس در آکادمی شبانه سنت جاکومو^۱ در رشته‌های معماری و ترمیم و بازسازی خانه‌های قدیمی^۲ با حفظ بافت اصلی و برای کسب تجارب بیشتر در زمینه‌های تحصیلی خود به کارآموزی و دستیاری در سینما، تئاتر و تلویزیون و اپراهای ایتالیایی و نزد معماران و طراحان و کارگردانان به نام علم و هنر ایتالیا مشغول شد و تجربیات خوب و ارزنده‌ای در این زمینه به دست آورد که از آن جمله عبارتند از:

دستیاری و کار با گروه معمار به نام طراح صحنه پارلاوی چینی^۳ که طراحان و معماران مشهوری بودند (از سال ۱۹۶۴ تا ۱۹۶۶)، دستیاری و کار با گروه سازندگان دکور در گروه فرانکو زفیرلی کارگردان و طراح معروف جهان سینما (۱۹۶۸-۱۹۶۶) حضور در شهرک سینمایی ایتالیا (چینه چیتا)، همراه گروه سازندگان دکور برای کارگردانان بنامی چون لوکینو ویسکونتی، بولونینی.

وی همچنین در مدت حضور در ایتالیا در کارگاه بزرگ مارکو توالیری مجسمه‌ساز ایتالیایی به فراگیری این هنر بسیار ارزنده همت گماشت.

خورشیدی سرانجام با اندوخته علمی و هنری بسیار ارزنده به ایران مراجعت کرد و از بدو ورود، در دانشکده هنرهای دراماتیک تهران از سال تحصیلی ۴۹-۱۳۴۸ به تدریس مشغول شد و همچنین مدیریت گروه این رشته تحصیلی را بر عهده داشت و می‌توان گفت ایشان از پایه‌گذاران این رشته

1- Saint Jacomo.

2- Historical Building Preservation.

3- Parlavicini.

ارزنده‌تری دست یافت و طراحی‌های بسیاری برای اپرا و تئاتر آن دیار به وی محول شد، در بسیاری از روزنامه‌های معتبر آمریکایی نقدهای تحسین‌برانگیزی درباره طراحی‌های او برای اپراهای ذیل که در آمریکا اجرا شده نوشته شده:

نمایش موزیکال رفقا (دوستان) - Stephen-Sondheim اثر 1-

موزیک از George-Furth

- Produced by special arrangement with
Theatre International Company.

2- A Bride From Pluto

اثر جان کارلو مه نوتی - Gian Carlo Menotti

3- Lunatics & Lovers

اثر آمانوس موتزارت - Wolfgang Amadeus Mozart

4- The Three Pintos by Carl Maria Von Weber

(completed by Gustav Mahler)

کارل ماریا ون وبر کامل شده توسط گوستاو مالر.

5- Comedy of Errors by William Shakespeare

کمدی اشتباهات اثر ویلیام شکسپیر

برای شکسپیر تئاتر واشنگتن دی سی.

و در ارتباط با طراحی صحنه برای این نمایشنامه‌ها

در آمریکا نقدهای بسیار با ارزشی از طراح صحنه

با کلمه بی نظیر (Excellent) یاد نمودند.

واشنگتن پست 23 April 1988 - The Washington Post

نویسنده مقاله Joseph McLelan -

بیست سوم ماه اپریل 1988

نویسنده David-Field -

واشنگتن تایمز بیست و چهارم اپریل 1989

نویسنده David-Field -

واشنگتن تایمز بیست و ششم اپریل 1988

- Northern-Virginia Sun

- Tuesday December 3-1985

درباره صحنه‌پردازی شگفت‌انگیز عروسی برای پولوتو

اثر "The Bride From Pluto" Gian Carlo Menotti -

وی در پاییز ۱۳۷۰ بار دیگر به ایران برگشت و با اندوخته‌ای بیشتر در دانشکده سینما تئاتر دانشگاه هنر و دانشکده هنرهای زیبای دانشگاه تهران به تدریس پرداخت.

وی از پاییز سال ۱۳۷۱ تاکنون طراحی صحنه و لباس نمایش‌های زیادی را در داخل ایران انجام داده است.

تاکنون چهار نمایشگاه از طراحی‌ها، نقاشی‌ها و مجسمه‌های او در گالری تهران در دانشگاه تهران (۱۳۸۰)، فرهنگسرای بهمن (۱۳۸۳)، خانه هنرمندان ایران (۱۳۸۴) و گالری مهر (۱۳۸۶) برگزار شده است.

وی همچنین فضا سازی دو نمایشگاه را برای اجرای آثار هنرمندان ایتالیایی بر عهده داشته که عبارتند از: فضا سازی برای کارهای هنری هنرمندان دانشکده هنرهای زیبای ناپل در گالری ممیز در خانه هنرمندان ایران (۱۳۸۰) و فضا سازی برای برگزاری نمایشگاهی از آثار نقاشان قرن هیجدهم ناپل در کاخ نیاوران تالار آبی. از وی برای سخنرانی درباره تئاتر ایران و طراحی صحنه و لباس تعزیه و نمایش‌های ایرانی در سال ۱۳۸۰ در دانشکده هنرهای زیبای ناپل نیز دعوت به عمل آمد که برگزار شد.

طراحی صحنه و لباس پنج فیلم سینمایی، دو تله تئاتر

برای شبکه چهارم سیما و یک سریال تلویزیونی از سال ۱۳۷۱

تا ۱۳۸۸ در کارنامه هنری وی ثبت شده است.